

GRENOBLE, Lenore A.

Language Policy in the Soviet Union

Kluwer Academic Publishers: New York, Boston, Dordrecht, London, Moscow, 2003,
237 s.

ISBN: 0-306-48083-2

Tanıtan: Mustafa ALTUN

Dil, insan hayatının merkezinde yer alan ve onun kendisini, evreni ve sosyal çevresini tanımasını, insanlarla iletişim kurmasını, toplumunun geçmiş kültürel birikimlerini kazanmasını sağlayan önemli bir araçtır. Sosyo-politik açıdan bakıldığında ise, dil, bir toplumun zihinsel vatanıdır, denilebilir. Çünkü toplumlar bütün bilgilerini, tecrübelerini, insana ve evrene dair bakış açılarını dilin kalıpları içinde saklarlar ve gelecek nesillere aktarırlar. Bu bağlamda her toplum, dilini korumak ve geliştirmek noktasından hassasiyet gösterir.

Eski Sovyetler Birliği farklı dillere sahip etnik topluluk ve grupların bir arada bulunması ve Sovyet rejiminin Rus dili merkezinde bütünleştirici dil siyasetine rağmen dillerini korumada gösterdikleri direnç bakımından önemli bir örnek alandır. Dartmouth Koleji'nden Amerikalı araştırmacı Lenore A. Grenoble de, 1917'deki Ekim Devrimi sonrasında Sovyet rejiminin içinde barındırdığı farklı dillere sahip etnik topluluk ve grupları yönetirken nasıl bir dil siyaseti izledikleri sorusuna cevap aramaktadır.

Grenoble, Sovyetler Birliği'nde Dil Siyaseti başlıklı kitabının hemen girişinde yazdığı önsözünde, bu siyasetin belirleyici özelliklerini sıralayarak kitabın seyri konusunda bizi bilgilendirmektedir. Ona göre başlangıcından itibaren Sovyet dil politikası "mantıksız kararlar ve tutarsızlıklar"la yürütülmüş, ancak çıkarılan yasalara rağmen bu politikaların gerçekleştirilmesi sırasında uygulamada toplumsal dirençle karşılaşmıştır. Araştırmacı bu direnci ortaya koyması bakımından Özbekleri örnek göstermektedir.

Kitap; Önsöz, İçindekiler ve Giriş Bölümleriyle başlamaktadır. Aynı zamanda Birinci Bölüm olan Giriş Bölümünde; Sovyet devletinin organizasyonu, Sovyet birliğinin dil bilimsel haritası, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin etnik kompozisyonu, Sovyet birliğinin analizi konuları yer almaktadır. Bu bölümde etnik açıdan Sovyetler Birliği'nin durumu tartışılmıştır.

Sovyet Dil Politikasının Görünüşü başlığını taşıyan İkinci Bölümde; Sovyet birliğinin ilk dönemleri, milletlerin yapısı, milliyet sorusu, okuma-yazma seferberliği, 1930-1950 yıllarında Stalin yönetimindeki dil politikası, II. Dünya Savaşı'ndan sonra dil politikası, Brejnev ve 1970'ler, dil ve eğitim, yeniden yapılanma konuları tartışılmaktadır.

İlerleyen bölümlerde dil siyaseti açısından beş sosyo-politik bölge üzerinde durulmaktadır: Slav cumhuriyetleri (Rusya, Ukrayna ve Beyaz Rusya, Moldovya) ve Baltık devletleri (Estonya, Letonya ve Litvanya), Kafkasya (Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan ve Kuzey Kafkasya), Orta Asya (Türkistan ve Özbekistan) ve Kuzey Dilleri. Bu bölümlerde, ele alınan bölgelerin dil reformuna başkaldırıları, tepkileri de yer almaktadır. Orta Asya'nın II. Dünya Savaşı'ndan önce ve Stalin'den sonraki durumu dilin yeniden yapılandırılması çerçevesinde ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Kuzey Dilleri, başlığını taşıyan Yedinci Bölümde de kuzeyde yaşayan toplulukların dilleri; konuşur sayıları ve dil gelişimlerine göre küçük ya da büyük azınlık dilleri başlıkları altında irdelenmiştir.

Sekizinci ve son bölümde Sovyet Dil Siyasetinin Etkileri" başlığıyla dil değişimi, demografik yapı değişimi, yerleşme hareketleri gibi alt başlıklar yer almaktadır. Aynı bölümün son alt başlığı kitabın sonuç kısmını oluşturmaktadır.

Ekler bölümünde ise, dil ailelerine göre dillerin dağılımı, yararlanılan kaynaklar, diller dizini, konu dizini ve haritalar bulunmaktadır.

Groneble kitabında, Sovyetlerin dil siyasetinin ilk başlarda Lenin'in ifadesinde yer bulan "tüm dillere eşitlik ve özgürlük" ilkesiyle biçimlendiğini, Stalin döneminde her ne kadar bu ilkenin biçimsel açıdan devam ettiği görülse de, Rus olmayan halklar üzerinde Rusçalaştırmanın ivme kazandığını belirterek bu siyasetin, tüm dirençlerine rağmen Özbekleri bile Rusçayı ikinci bir dil olarak benimsemelerine yol açtığını vurgulamaktadır.

"Milliyetler" siyasetinin dil siyasetiyle eşgüdümlü gitmesiyle, birlik içindeki küçük gruplarında kendi kültürel kimliklerini kazanmalarına fırsat tanınmasının, yazı dili olmayan halkların yazı diline kavuşturulmasının, okuma yazma seferberliklerinin, 1930'lardan sonra Kiril alfabesinin kullanımının yaygınlaştırılmasının da dil siyaseti bağlamında araştırmacı açısından dikkate değer bulunmaktadır.

Kitaptan anlaşılan o ki, çıkış noktası bakımından, içinde barındırdığı tüm halkları, işçi ve köylü sınıfını, derebeylerinden, elitist ve sömürücü tüccar, sanayici ve entelektüel sınıflardan kurtarmayı amaçlayan hareket, kültürel açıdan tam anlamıyla Ruslara ve Rusçaya bağımlı halklar inşa etmek suretiyle Çarlık Rusya'sının idealini gerçekleştirmiş görünmektedir.

Sovyet dil siyasetinin, özellikle Türk dillerini ne ölçüde etkilediğini, bunun sonucunda kültürel yapıyı nasıl değiştirdiğini görmek için kitabın okunmasını, orijinalinden okuyamayacaklar için ise, Türkçeye kazandırılmasını salık veririz.